

ještě řešit, má-li být vytvořeno něco jako opravdová světová společnost.

Na prvním místě je to potřeba ukončit rozdělení Německa a Evropy, což je možné jen postupným vytvářením příznivého ovzduší a zmenšováním konfrontací mezi Východem a Západem. To pak umožní řešit problém Německa mírovou cestou.

Druhým klíčovým problémem je zastavit závody v nukleárním zbrojení a dosáhnout dohody o nerozšiřování jaderných zbraní.

A konečně pokud jde o Čínu, je třeba dosáhnout toho, aby se soustředila na problém hospodářského rozvoje spíše než na ambiciósní snahy o rozšíření komunistické moci.

V závěru přednášky pak Rostow shrnuje, jaké historické možnosti za této měnící se situace stojí před druhou poválečnou generací, jaké úkoly by měla tato generace řešit:

1. dát se na cestu od pouhého zadržování agresí ke všeobecnému urovnání, usmíření a kooperaci,
2. vyřešit problémy růstu v rozvojových zemích a spolu s tím problém populace a výživy v těchto oblastech,
3. upevňovat a konsolidovat hnutí směrem k regionalismu stejně jako globální kooperační akce na poli pomoci, obchodu, peněz, techniky,
4. vykročit směrem k likvidaci klíčových otázek války v Evropě, ke kontrole zbraní a zároveň umírnit Čínu a přivést ji do normálního vztahu k Asii a světu vůbec.

Rostow se však nemohl vyhnout tomu, aby se nedotkl problému války ve Vietnamu. Neboť je jaksi zřejmé, že do jeho vize usmířeného a mírového světa se americká agrese ve Vietnamu pramálo hodí. Rostowovy argumenty, jimiž americkou agresi ve Vietnamu „vysvětluje“, jsou značně omšelé. Je to prý jednak americký závazek v rámci smlouvy o SEATO

o obraně před společným nebezpečím agrese, vedené prostředky ozbrojeného útoku. Je to dále porušování smlouvy z r. 1962, podle níž se Hanoj zavázala nepronikat vojensky přes Laos. Je to i „potřeba“, aby USA dokázaly, že své závazky vůči svým spojencům plní jak v Evropě, tak i v Asii. A konečně Rostow odpovídá i četným kritikům americké politiky ve Vietnamu a brání se výtce, že Američané provádějí staromódní politiku a nacpák obviňuje Hanoj, že její koncepcí dosáhnout tzv. válkou za národní osvobození kontroly nad národy jihovýchodní Asie násilím, je staromódní.

Je však zřejmé, že i Rostow si uvědomuje nevěrohodnost svých vizí, předkládaných světu, potvrď-li americká agrese ve Vietnamu: „Boj ve Vietnamu může být poslední velkou konfrontací poválečného období... Vietnam může být závěrem jedné kapitoly v moderní historii a úvodem k jiné.“

Rostowovy práce ukazují dvě věci: Za prvé, jak činitelé první poválečné americké generace — a mezi ně Rostow nepochybně patří, byt' zřejmě aspiruje na to, aby byl mluvčím dokonce i druhé generace a aby jí vytyčoval úkoly — hluboko vězí svými kořeny v bludných kruzích antikomunistických schemat padesátých let. Za druhé však zároveň ukazuje, že neodbytnost světové reality a vývojových trendů si nalézá cestu i do úvah těchto lidí, což se v těchto úvahách, ať už jakkoli zkresleně, přece však realističtěji než dosud odráží. Zbývá otázka: Budou mít tito lidé odvahu a sílu jít dál, nebo naplnění úkolů „velkého přechodu“ čeká až na opravdu novou „druhou poválečnou generaci“?

JAROSLAV LENERT

USA A VIETNAMSKÁ VÁLKA

J. William Fulbright, *The Arrogance of Power*, New York 1966, 264 str.

Poslední kniha předsedy zahraničního výboru Senátu Kongresu Spojených států amerických J. Williama Fulbrighta, nazvaná *Nadutost moci*, je starostlivým zamyšlením jednoho z vedoucích činitelů Kongresu nad cestou, po které se v posledních letech ubírá americká zahraniční politika, nad jejími filosofickými,

politickými a psychologickými principy. Jistě nelze podezírat senátora Fulbrighta, který již od roku 1943 stojí v čele tohoto důležitého senátního výboru a spolupracoval s pěti presidenty a osmi státními tajemníky, kteří se vystřídali v provádění zahraniční politiky USA, ze zvláštních sympatií k našemu světu a myšlenkám,

kteří hlásáme. Domnívám se, že lze senátora J. W. Fulbrighta zařadit do skupiny liberálních a realistických politiků, kteří svým postojem historii Spojených států prokázali dobrou službu.

Z tohoto hlediska je možno a nutno přistupovat k poslední Fulbrightově knize, která se zamýšlí nad důsledky, které v americké vnitřní i zahraniční politice vyvolává vietnamská válka. Jeho postoj je velice kritický. I když s některými tezemi a argumenty nemůžeme souhlasit, přesto je nutno jeho názory respektovat a uvítat, protože odpovídají zájmům lidstva v současné epoše, tj. nastolení míru a rozvoji principů mírové koexistence.

Kniha, jejímž podkladem byly některé projevy a přednášky senátora Fulbrighta na amerických univerzitách, je rozdělena celkem do 11 kapitol, úvodu a závěru. Zatímco prvá polovina je podrobnou a kritickou analýzou americké zahraniční politiky a jejího dobrodružného pojetí, pak druhá část knihy je věnována jednak vlivům, které toto pojetí politiky ve Vietnamu má v různých oblastech světa i doma, jednak návrhům, jak v zájmu dobré pověsti USA ve světě řešit tuto nejnaléhavější otázku současnosti. „Amerika dosáhla toho historického bodu, ve kterém velké národy jsou v nebezpečí ztráty perspektiv, toho, co přesně je ve sféře jejich moci a co je za ní.“ (Str. 3.) Fulbright hovoří o nebezpečí, které by vzhledem k soudobému vývoji válečné techniky, přecenění USA své síly a moc, ohrozilo nejen jejich vlastní existenci, ale dalo v sázku i osud celé lidské civilizace. Píše o „nadutosti moci“ a jejím vlivu v současné americké zahraniční politice a označuje ji za moment, který by tuto katastrofu mohl způsobit, za moment, hrající rozhodující roli v praxi vietnamské války. Fulbright definuje *nadutost moci* jako „psychologickou potřebu národů, jimž se zdá, že musejí vyzkoušet, že jsou větší, lepší nebo silnější než národy ostatní.“ (Str. 5.) V tom je vyjádřena i základní idea, že síla je důkazem nadřazenosti: „Když národ ukáže, že má silnější armádu, dokazuje tím též, že je lepším národem, že má lepší instituci, lepší principy, celkově že představuje lepší civilizaci.“ Myslím, že toto obecné konstatování je charakteristické i pro myšlení kruhů kolem L. B. Johnsona v dnešních Spojených státech, které rozhodují o vedení jejich zahraniční politiky, konkrétně zvláště o průběhu americké agrese ve Vietnamu (nebo v minulosti vůči Kubě, Dominikánské republice — abychom zůstali pouze u šedesátých let!).

Jako prezident Kennedy v roce 1963 mluvil o tom, že ne vše ve světě se děje podle amerických přání a představ, tak i W. Fulbright dovozuje, že USA nejsou „vyvoleny Bohem stát se spasitelem lidstva, ale pouze jednou ze šťastnějších částí lidstva“ (str. 20), přičemž ovšem „postupně a nepochybně Amerika je poznamenávána onou nadutostí moci, která postihla, oslabila a v některých případech zničila velké národy minulosti“. (Str. 22.)

Z tohoto závěru pak senátor vyvozuje právo kritizovat tuto politiku. Kritika je v takovém případě „aktem vlastenectví, jeho vyšší formou“ (str. 25). Ve svém kritickém pohledu na současnou Ameriku je velice otevřený. Hovoří o zneužívání historie ve válečné propagandě nesprávnými analogiemi (jako například možné jednání s Národní frontou osvobození jižního Vietnamu bylo charakterizováno jako nový Mnichov, podpora vlastenců ze strany VDR jako vpád Hitlera do Polska apod. Str. 32.) Odtud již je jenom krok k falzifikaci americké historie, když „někteří naši supervlastenci se domnívají, že každá válka kterou USA vedou, je spravedlivá, ne-li dokonce svaté tažení“ (str. 36). Ještě štěstí, uvádí Fulbright, že historie sama tento názor nesdílí. Stejně tak je přesvědčen, že tomu tak bude i v případě války ve Vietnamu.

Velkou část rozboru vlivu na vládní politiku věnuje Fulbright neustálému oslabování vlivu legislativy na tuto politiku. Kongres je de facto buď stavěn před hotovou věc, nebo některá jeho usnesení jsou podle Fulbrighta vykládána jinak, než měl na mysli zákonodárny sbor. Konkretizuje tuto závažnou kritiku Johnsonovy vlády na případě tzv. prohlášení Kongresu k situaci v Tonkinském zálivu v roce 1964. Podle senátora bylo toto prohlášení při změně charakteru účasti amerických ozbrojených sil ve Vietnamu v roce 1965 zneužito jako „bianco šek“ a při každé kritice v Kongresu je s ním argumentováno proti Kongresu. Podrobné rozvedení okolností, za jakých k uvedenému prohlášení došlo, ukazuje především, jak L. B. Johnson dovedl velmi dobře využít svých životních zkušeností z dlouhodobé činnosti v Kongresu. Vietnamská politika L. B. Johnsona dokazuje monopolní postavení prezidenta v americkém politickém systému, které v daném případě — Fulbright je ilustruje na rozboru této vietnamské politiky — připomíná přímo diktátorský charakter rozhodování. Dosavadní snaha zahraničního výboru Senátu po

znovuzískání vlivu je zřejmě prozatím neúčinná.

Závažnou část analýzy vlivu vietnamské války tvoří rozbor amerických názorů a praxe vůči revolučnímu hnutí v rozvojových zemích, zvláště pak v Latinské Americe. Fulbright i zde připomíná svými názory postoj presidenta Kennedého, jde však dále a na příkladu Spojenectví pro pokrok ukazuje, jak se praxe USA odchýlila od původního cíle, tj. ovlivnit sociální revoluci v Latinské Americe mírovými prostředky. Místo toho zůstaly jen slavnostní proklamace, které jsou daleko od reality a potřeb kontinentu. Dalším předmětem kritiky je anti-komunismus, který v každém revolučním hnutí (které podle Fulbrighta Amerika nechápe, protože z vlastní zkušenosti žije z revoluce 1776) (str. 73), snažícím se dosáhnout národních cílů, vidí komunistický zásah a podle toho také pak k těmto zemím přistupuje, tj. odmítavě. V tomto případě se USA „samy staly zajatcem latinskoamerických oligarchií, které jsou zainteresovány na statu quo a rády používají označení „komunistický“ pro vše, co je jim nepříznivé, aby si tak mimo jiné zajistily též podporu USA“. (Str. 92.) Podobně je tomu i v případě Vietnamu, kde se USA „cítí božím vyvoleným bojovat proti ďáblu komunismu“. (Str. 106.)

Fulbrightův rozbor situace sil v jihovýchodní Asii a ve Vietnamu zvláště dochází k závěrům, že komunisté jsou v této části světa „nejsolidnější organizovanou silou“. V tom vidí jak příčinu amerických neúspěchů, tak ale — což je významnější — „klíč k možné záchraně“. Vyvrací při tom jednu ze základních tezí americké válečné propagandy o tom, že úspěchy vlasteneckých sil na jihu jsou dány podporou z VDR. Senátor vidí jejich úspěchy v nedostatku alternativy národního hnutí na jihu, které vojenská klika nemůže (a její postoj k opozici v posledních tzv. volbách 1966 i 1967 to dokázal) představovat. (Str. 118.)

Další kritiku vede senátor vůči americké politice k ČLR. Je podle něho chyba vidět za národně osvobozené hnutí ve Vietnamu zájmy čínského komunismu a jeho moci. Senátorova kritika je založena na rozboru vývoje Číny od 18. století a vztahů, které této zemi „západní“ civilizace od prvých styků nrucovala. USA by proto jak ve vztahu k Číně, tak i k Vietnamu měly přehodnotit svůj postoj a prokázat více „velkorysosti“.

Závěr analytické části je věnován vlivu vietnamského konfliktu na ostatní aspekty

americké zahraniční politiky. Především je podle Fulbrighta velmi citelně zasažena politika „budování mostů“ mezi Východem a Západem, kde Američané ztrácejí řadu příležitostí. Celkově se zvýšil stupeň nedůvěry socialistických zemí k USA a „zamrzly“ i vztahy USA s SSSR, což Fulbright ilustroval nedokonalým jednáním o konzulární dohodě mezi oběma zeměmi.

Nedůvěra ovšem panuje i mezi západoevropskými spojenci USA, kteří se od jejich vietnamské politiky distancují ze strachu před zatažením do konfliktu mimo Evropu. Americkou politiku nejen kritizoval generál de Gaulle svým postupem v NATO, ale též vláda NSR, která nelíbě nesla odvelení některých amerických jednotek do Vietnamu z NSR bez jakékoli konzultace s ní.

Stejně nepříznivě se projevila horečka vietnamské války v politice americké vlády doma. Především ustala jakákoliv energie v zájmu „velké společnosti“ a omezily se prostředky na tento program. Rovněž Kongres ztratil v posledním období zájem o jeho osud. Mnohem závažnější důsledek však senátor vidí v rozdmýchávání válečné horečky v myslích Američanů a jejich představitelů. Neúčinná eskalace války má za následek velmi nepříznivý morální vliv, projevující se v nehumánním postoji v posuzování Vietnamců, komunistů a v glorifikaci války a vojenské síly.

Jaká jsou podle autora východiska z této vážné situace? Hlavní alternativou války je neutralisace celé jihovýchodní Asie, v níž základ by tvořil neutrální jižní Vietnam. V této souvislosti se senátor zabývá historií vzniku některých neutrálních států a oblastí jako východiska z sporů mezi dvěma nebo více velmocemi. V případě jihovýchodní Asie pokládá Fulbright toto řešení za společný zájem jak pro USA, tak i pro ČLR, které v této oblasti soupeří o mocenský vliv. Takto by se staly obě země — za přispění dalších velmocí a zainteresovaných zemí — zárukou této neutrality. Svůj návrh řešení vietnamského problému pak rozvádí Fulbright v 8 bodech (str. 188 — 197):

1. Vláda jižního Vietnamu by měla navrhnout jednání Frontě národního osvobození jižního Vietnamu.
2. Ve stejnou dobu by vlády USA a jižního Vietnamu navrhly Frontě a VDR jednání o zastavení palby. Z toho vyplývá, že Fulbright je jedním z těch amerických činitelů, kteří prosazují realistické stanovisko v otázce jednání s představiteli FNOJV.

3. USA by měly zastavit bombardování a omezit vojenskou činnost jen na nejmenší míru, související s bezpečností Američanů v jižním Vietnamu.
4. V rámci neutralisace jižního Vietnamu by mohly USA zaručit odchod svých ozbrojených sil z této země.
- 5.jednání mezi čtyřmi zainteresovanými stranami by mělo vyústit nejen v zastavení palby, ale též v jednání o dalších plánech sebeurčení jižního Vietnamu. Senátor radí, aby se vláda USA držela zpět a zavázala se uznat ta řešení, na kterých by se saigonská vláda s FNOJV dohodly.
6. Na základě výsledků dohody mezi čtyřmi stranami v konfliktu by měla být svolána mezinárodní konference, která by měla jednak projednat záruky uvedených dohod a projednat kroky k dalšímu vývoji k sjednocení země. Garanty by mělo být osm velkých zemí — USA, SSSR, ČLR, Francie, Velká Británie, Japonsko, Indie a Pakistan, a dalšími účastníky by měly být Kambodža, Laos, Thajsko, Burma, Malajsie a pochopitelně VDR a jižní Vietnam, zastoupený saigonskou vládou i FNOJV.
7. Mezinárodní konference by měla rovněž zaručit neutralitu jižního Vietnamu a připravit mnohostrannou dohodu o neutralisaci jihovýchodní Asie.
8. Kdyby z jakýchkoli důvodů nebylo do-

saženo uvedených dohod, měla by vláda USA stabilisovat své ozbrojené síly ve vyhrazených opevněných prostorech jižního Vietnamu na neurčitou dobu.

Významnou perspektivu pro úspěch těchto jednání vidí J. W. Fulbright v možnosti, že USA přistoupí k jednání s vládou Čínské lidové republiky a že budou hledat uspokojivé řešení všech problémů s tím spojených.

Rozvádím zde senátorovy návrhy, abych ukázal pojetí, ze kterého vychází ve svém postoji k vietnamskému problému a kterým se snaží ze své funkce ovlivňovat i vládní činitele USA. Kromě svého pojetí rozvádí autor v závěru knihy i návrhy na zmezinárodnění programu zahraniční pomoci, do kterého by se USA měly plně zapojit, protože dosavadní bilaterální způsob je při dané, kritizované praxi dokladem v podstatě neokolonialistické politiky USA k rozvojovým zemím. Uplynulých „dvacet let jsme pokládali zahraniční pomoc za zbraň ve studené válce proti komunismu“ (str. 210), což senátor prohlásil dokonce „za přímo manifestační vyjádření nadutosti moci“. (Str. 236.)

Nelze vždy s autorovými slovy souhlasit do písmene, avšak v mnohém je nám jeho argumentace blízká. Domníváme se, že by bylo možné uvažovat o vydání této knihy v češtině.

KAREL KRÁTKÝ

WEHNEROVA LINIE

Günter Gaus, *Staatserhaltende Opposition oder: Hat die SPD kapituliert?* Gespräch mit H. Wehner. Rohwolt-Verlag 1966, 120 str.

Ke studiu zahraniční politiky toho či onoho státu, nebo zahraničně politických koncepcí jednotlivých politických stran a směrů jsou používány nejrůznější materiály. Politické dokumenty, statistiky, národohospodářské či vojensko-strategické expertisy, studie teoretiků i komentáře renomovaných publicistů, memoáry státníků apod.

Také interview s představiteli politické praxe patří mezi zajímavé prameny, osvětlující jejich stanoviska obvykle k aktuálním otázkám. Málokdy však má publicista kladoucí tyto otázky a čtenář studující odpovědi příležitost dozvědět se právě touto formou od aktivního politika téměř v ucelenosti jeho politické credo: hodnocení dosavadního a představy budoucího. Tím méně v rozhovoru, jenž by obsáhl 120 knižních stran a v němž by byl publi-

cista politikovi důstojným i dostatečně neodbytným partnerem, udržujícím od počátku až do konce svému původnímu záměru odpovídající logiku rozhovoru. A ještě méně pak v rozhovoru, v němž zpovídaný politik se stává téměř současně s knižním vydáním interview členem vlády odpovědným za otázky, jichž se jeho zpověď týkala.

Podobnou výjimečností se stala právě výše uvedená publikace, v níž otázky klade G. Gaus, odpovídá Herbert Wehner, místopředseda SPD a ministr pro celoněmecké otázky, a předmětem zájmu je poválečná politika západoněmecké sociální demokracie, zvláště pak její stanoviska k německé otázce.

Není třeba trpět iluzí, že by nám ministr Wehner svěřoval v tomto rozhovoru více, než sám považuje za vhodné, nebo